

Glede na vse te primere, bodisi mešane ali enakšne, in glede na »splošno priznano« dejstvo, da je »v daktilski besedi zadnji zlog polpoudarjen« (M. V. Panov), je pač jasno, da je ta »polpoudarjenost« le drug izraz za »stranski poudarek«, kar se pravi, da torej tudi ruščina pozna nepopolno moško rimo. Vendar velja poudariti, da je tovrstno rimanje v ruščini mnogo manj razširjeno kakor v slovenščini (in češčini); pojavlja se predvsem v mešanih dvojicah in redoma le v trizložnem glasovno-ritmičnem okviru; v nasprotju s slovensko »umetno« verzifikacijo, kjer si je pridobilo domovinsko pravico pravzaprav že z Vodnikom, se je v večji meri započelo šele v poeziji ruske »moderne« (simbolizma) ter se šteje — z nekimi pridržki nasproti zgolj artističnim intencijam nekaterih novatorjev — med pomembne izrazne obogatitve ruskega verza.

Podani primerjalni okvir nam je pokazal, da gre tu za precej bolj razširjene pojave, kakor pa je to svoj čas prikazoval Isačenkov Slovenski verz, na tej osnovi pa se tudi vprašanje o izvoru nepopolnega moškega rimanja v slovenski verzifikaciji zastavlja v precej drugačni in predvsem širši perspektivi. Sicer pa je za naše nadaljnje razpravljanje ta problem le drugotnega pomena, kajti gre nam predvsem za to, da prikažemo obseg in novejši razvoj te glasovno-metrične kvalitete v slovenski poeziji, njen delež v posameznih razdobjih in pri posameznih avtorjih, pomembnih in manj pomembnih, skratka, da na širši dokumentacijski osnovi od doslejšnje začrtamo vsaj relativno zanesljiv prikaz nekih razvojnih in pesniško izraznih značilnosti v naši novejši poeziji, kolikor se nam pač lahko razkrivajo ob eni sami in na videz tako malo povedni kategoriji, kakor je nepopolna ali polpoudarna moška rima.

(Se bo nadaljevalo.)

Franc Jakopin

SLOVENSKA DVOJINA IN JEZIKOVNE PLASTI

K temu kratkemu zapisu o slovenski dvojini me je nagnilo več razlogov. Čeprav sta Tesnière¹ in Belić² dokaj podrobno raziskala sestav in zgodovino dvojskih oblik in funkcij v slovenščini, so njune ugotovitve v slovensko slovnico prodrle manj, kot bi bilo potrebno, še manj pa so zmogle razbistriti in obogatiti splošno praktično poznavanje vloge, ki jo ima dvojina v našem jeziku. Nič čudnega torej, če se še danes najde kdo, ki romantično vzdihne, kako srečni smo Slovenci, ker imamo dvojino, in kako nesrečna je dvojina, ker je nekateri slavisti baje niti ne priznajo.³ Če bi tem in podobnim naziranjem dodali še tista, ki vztrajno krožijo po resni jezikoslovni literaturi,⁴ namreč da je dvojina znamenje civilizacijske zaostalosti in nesposobnosti za prehod od konkretnega k abstraktnemu jezikovnemu mišljenju, res lahko podvomimo o trdnosti in jasnosti pogledov na ta zanimivi jezikovni pojav.

¹ Lucien Tesnière, *Les formes du duel en slovène*, Paris 1925.

² A. Belić, *O dvojini u slovenskim jezicima*, Beograd 1932, str. 58—90.

³ Prim. Nova obzorja XVI, 1963, str. 50, in *Slovenščina za Slovence*, 20. junija 1965.

⁴ A. Meillet, *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, Paris 1934, str. 424—25; Marcel Cohen. *Pour une sociologie du langage*, Paris 1956, str. 136, 138, 166.

Tesnièreova obsežna študija podrobno raziskuje razvoj sestava dvojskih oblik od Trubarja do Župančiča; in da bi bila podoba tega razvoja čim bolj popolna, črpa gradivo tudi iz zgodovinskih narečnih tekstov in zlasti iz sodobnih narečij. Tako sta se mu sami od sebe izoblikovali dve temeljni ravlini: dvojski sistem knjižnega jezika in več sistemsko povezanih razvojnih stopenj, ki jih izpričujejo slovenska narečja. Današnje stanje dvojine na slovenskem jezikovnem ozemlju pa se posebno nazorno kaže v njegovem atlasu,⁵ ki obsega 70 kart in obširen lingvističnogeografski uvod. Ta atlas je prvi resni dosežek zemljepisne metode v slavistiki, in nam še danes daje dovolj zanesljiv pregled razširjenosti dvojine.

Medtem ko je Tesnière spremljal predvsem premike v dvojskih oblikah samostalnika, pridevnika, zaimka in glagola, je Belić ugotavljal rabo dvojine v širšem kontekstu; nadalje je zlasti v knjižnem jeziku, ki ga ostro loči od ljudskega (»narodnoga«), iskal načine, po katerih se je do danes zgradil dokaj čist in trden dvojski sistem, ki je povezal nekdanje dvojske ostanke. Tako je Belić posebnosti slovenske dvojine strnil približno v teh pet točk:

1. Slovenščina je že pred Trubarjem zamenjala staro »svobodno« dvojino z množino (*npr. oči me bolijo*).

2. Močno se je razvila vezana dvojina (s števnikom *dva, dve*).

3. Raba sindetične dvojine (*oče in sin kosita*), ki sestavlja jedro slovenske knjižne dvojine, je utrjena.

4. Anaforična dvojina (*dva popotnika, ki sem ju srečal*), s katero je prežet ves slovenski knjižni jezik, se je presenetljivo razmahnila.

5. Nova »svobodna« dvojina za določene ali kakorkoli znane dvojice oseb, predmetov ipd. (*Dva kupca sta stopila v trgovino. Ko sta si kupca ogledala blago, sta začela naročati.*), se je uvedla in se čedalje bolj širi.

Vendar kaže, da ima dvojina še nekatere lastnosti, ki porajajo številna dodatna vprašanja.

Da dvojina v okviru treh števil ni enakovredna ednini in množini, je razvidno iz tega primera: *Otrok se rad igra. — Otroka se rada igrata. — Otroci se radi igrajo*. Stavek v ednini in množini je po svoji vsebini samostojen; veselje do igranja je izraženo kot ena od otrokovih lastnosti, in pri tem nas nič ne zanima, za katerega otroka ali otroke gre. Čisto drugače je s stavkom v dvojski: svoj smisel ima le tedaj, če sobesednik ve, za katera dva otroka gre, ali pa se mu to mora razodeti iz celotne pripovedi. S tem se tudi potrdi za dvojino značilna oprijemljivost in določenost.

Razmerje med »vezano« in »svobodno« dvojino je v širšem tekstu lahko kaj različno. Na prvi mah se nam odkrije razlika v pomenu stavkov: *Dva fanta sta prišla. — Fanta sta prišla*. Staršem, ki imajo dva sinova, katerima pravijo »fanta«, je nedvoumno jasno, da sta prišla njihova sinova, če je bilo rečeno: *Fanta sta prišla*; če pa je rečeno: *Dva fanta sta prišla*, še nič ne vedo, o katerih fantih je govor, vedo le, da ne njihova.

Izkazalo se je tudi, da je posebno težko razmejiti potrebnost in nepotrebnost števnik *oba (obe)*, kadar smo pripoved že uvedli z vezano ali sindetično dvojino, pa hočemo še poudariti obojnost, skupnost obeh delov dvojice. Če na primer pripovedujemo o dveh učencih, ki sta sicer dobra prijatelja, toda na poti iz šole sta se spričkala, bomo izjavo pripovedovalca: *In ta dva učenca sta se*

⁵ L. Tesnière, *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*, Paris 1925.

sprla razumeli drugače, kot če bi bilo rečeno: *In oba učenca sta se sprla*. V prvem primeru je stavek pomensko zaključen, spor je nastal med znanima učencema, v drugem primeru pa je možen spor vsakega učenca posebej s kom drugim ali obeh skupaj s kom drugim.

Videti je, da razločevanje med *ta dva* in *oba* ni preveč živo, zato v takšnih primerih navadno prevzame celotno poudarjalno funkcijo zaimek *oba*. To lepo kažejo tile primeri iz JEZIKOVNIH POGOVOROV:⁶ *Zlasti premalo pa vemo o razmerju obeh osnovnih jezikovnih plasti, o plasti govornenega jezika in o pisanem jeziku. Obe plasti se med seboj močno razlikujeta ... (Str. 132.) — Razliko med obema vprašalnicama če in ali je zanimivo uporabil Cankar v Martinu Kačurju ... (Str. 139.) — V obeh primerih je tak modalen izraz značilen za govor ... (Str. 141.) — Oba primera sta za pogovor običajna ... (Str. 143.)*

V Tostojevi Ani Karenini (I, 420) najdemo ta poučni primer vezane dvojine in nepoudarjene povezave:

»Dve brzjavki,« je rekel strežaj, ki se je bil medtem vrnil.

Aleksej Aleksandrovič je vzel brzjavki in ju odprl.

V zvezi s tem naj navedem še znani Prešernov slovenski stavek med nemškimi tekstom v pismu Čopu: *Obema je na rep stopil, zato oba cvilita*. Seveda je v tem primeru poudarjanje lahko relativno; nihče ne bi mogel trditi, da ne bi bilo isto mišljeno in izraženo tudi s tole obliko stavka: *Obema je na rep stopil, zato cvilita*.

Z vprašanjem nove svobodne dvojine se pogosto srečujemo tudi v časopisnih naslovih, ki hočejo pritegniti pozornost. Tu je sicer dopustna poznejša pojasnitev v tekstu, vendar mora biti dvojnost vseeno tako izražena, da ni dvomnosti. V naslovu PIJANA ZA VOLANOM na primer pogrešamo vsaj še besedo VOZNIKA, ker drugače bralec lahko domneva, da je mišljena ena vinjena voznica, ne pa dva voznika. Podobno precenjevanje razlikovalne moči dvojine je bilo opaziti tudi v naslovu USODNA STRELA V BEOGRADU. Tudi v tem primeru bi kdo mogel razumeti to napoved, kakor da je kam udarila strela.

Današnja raba dvojine v slovenskem knjižnem jeziku se je v glavnem izoblikovala v prvi polovici 19. stoletja. V protestantskem obdobju se je oprla na dolensko narečje; pozneje so se vanjo vnašale mlajše razvojne stopnje zlasti gor., pa tudi drugih jezikovnih območij, tako da je bilo stanje ob koncu 18. stoletja precej neenotno. Pozneje, po oživitvi knjižnega jezika iz 16. stoletja, potek organiziranja dvojine v knjižnem jeziku ni bil več v neposredni zvezi z jezikovnim dogajanjem v osrednjih narečjih. S tem je bil ustvarjen poseben dvojni sistem v knjižnem jeziku in uzakonjen v slovnica, medtem ko so se v središčnih narečjih dvojninske oblike pri ženskem in srednjem spolu hitro izgubljale. Najzanesljiveje in najmočnejše se je dvojina držala (seveda v mejah, kakor jih je orisal Belić) pri moškem spolu (*dva brata*), ki ima oporo v svoji ustrezni glagolski obliki (*kopljeta vinograd*). Ujemanje med vsemi členi je pospeševala tudi oblika števnik *dva*, na primer: *Ta dva visoka hrasta sta ozelenela*.

V knjižnem jeziku je ostala v odvisnih sklonih le še po ena dvojninska oblika za dajalnik in orodnik (*visokima hrastoma*); roditeljski in mestniški sta prešla v množino, ker je bila vsa dvojninskost že zajeta s števnikom *dva, dve*, ki je v roditeljski in mestniški prevzel množinski *-h* (*dveh*), v narečjih pa je prešel v mn. tudi v dajalniku in orodniku (*dvem, z dvemi*).

⁶ Jezikovni pogovori, CZ, Ljubljana 1965 (dalje JP).

Po Kopitarju in Metelku sta bili v slovnici uzakonjeni obliki za ženski in srednji spol na *-i* (*ribi, mesti*); prej so se v tekstih za ženski spol poleg redkejših dvojskih oblik (*srni*) našle množinske oblike na *-e* (*dve mačke*), za srednji spol pa dvojske oblike moškega spola na *-a* (*dva očesa, okna*). V slovnica⁷ je za giblivo in končno naglašene samostalnike ženskega spola še danes dovoljena dvojina na *-é* (*dve roké, dve glavé, dve stezé, itd.*), vendar je *-e* pri samostalnkih postal značilno znamenje množine, tako da bi v naglasno neoznačenih tekstih takšne zveze vsakdo prebral kot pogovorne in v knjižnem jeziku napačne (*dve rôke, dve nôge*). Taka dvojina je ostala le še v izrazitih stalnih zvezah, kakršna je na primer: *drži se v dve gubé*, medtem ko se v razstavljeni zvezi rabi normalna dvojina na *-i*: *krilo ima dve gubi*.

Podobno je v knjižnem jeziku tudi pri pridevniku v končnem poudarku prevladala končnica na *-i* (ne več *dve temné sobi*, ampak *dve temni sobi*). Da je postala končnica *-i* pri ženskem in srednjem spolu splošno rabljena končnica za vse sklanjavne besede v zvezi z ženskim samostalnikom, je razvidno tudi iz kazalnega zaimka *ta*, ki je v Breznikovi slovnici za žensko dvojino naveden samo v obliki *te* (*te mizi*), v nadaljnjih slovnica⁸ pa najdemo tudi dubletno obliko *ti*, čeprav se v knjižnem jeziku resnično uporablja samo zadnja; kajti oblika *te* (kakor tudi vse oblike ženskega in srednjega spola na *-e*) velja za pogovorno (*ti dve visoki bukvi sta ozeleneli*).

Kakor *onidve*, se čedalje bolj zlivata tudi *tisti dve* in *ti dve*; isto opazamo tudi pri *ta dva, tista dva, onadva*. Tudi pridevnik in kazalni zaimek imata v dvojini samo tri oblike, dve za imenovalnik in tožilnik, eno za dajalnik in orodnik: *visoka, visoki, visokima* in *ta, ti, tema*. Vse drugo je prevzela množina. (Zanimivo pa je, da razen Toporišiča⁸ slovničarji tudi za dvojino še zmeraj navajajo celotne obrazce.)

Največ starih oblik se je ohranilo pri osebnih zaimkih, čeprav je v imenovalniku dvojino utrdil števniki *dva, dve*: *midva, naju, nama; vidva, vaju, vama; onadva, onidve, njiju (nju, ju), njima (jima)*. Ob teh dovoljujejo slovnice tudi množinski obliki *njih, jih* za rodilnik in *njih* za mestnik. Nastanek oblik *midva, vidva* je časovno precej nerazjasnjen, ker se v starejših tekstih oblike precej mešajo (*mi, midva, madva*).⁹

Pri glagolskih sedanjskih dvojskih oblikah je prevladal moški spol, čeprav so se oblike na *-va, -ta, -ta* (*piševa, pišeta, pišeta*) po spolu pravzaprav izenačile, kar je popolnoma v skladu z ednino in množino v sedanjiku, ki ne ločuje končnic po spolu. Slovnice sicer še navajajo dubletne oblike na *-ve, -te, -te* (*delave, delate, delate*) s pripombo, da se takšne oblike ponekod govorijo in včasih tudi pišejo; toda ta utemeljitev za knjižni jezik seveda ne more biti sprejemljiva, saj se govorijo ponekod tudi oblike na *-vi, -ti, -ti* (*grevi, grešti, gresti*).¹⁰ Za opisni deležnik velja isto pravilo kot za pridevnike.

Tako se je poenotil in izpopolnil dvojski sestav v knjižnem jeziku in takšna jezikovna zavest se je dodobra utrdila tudi v javnem, pisanju; vendar to stanje ni v skladu z razvojnimi procesom dvojine v naših narečjih, ki težijo k dosti močnejšemu in doslednemu sovpadanju z množino, zlasti v odvisnih sklopih in v vseh oblikah ženskega spola, medtem ko srednji večinoma sovпада z moškim spolom. Obenem pa je tu seveda treba upoštevati, da prihaja današnji

⁷ Prim.: Breznik, Slovenska slovnica, 1934; Slov. s. 1947, 1956, 1964; J. Toporišič, Slovenski knjižni jezik I, 1965.

⁸ Slovenski knjižni jezik I.

⁹ Fran Ramovš, Morfologija slovenskega jezika, Ljubljana 1952, str. 110.

¹⁰ Prim. tudi: M. Rupel, Odlomki iz pogovorov, JP str. 14.

knjižni jezik v dosti manj neposreden stik z narečji. Med narečji in pisno obliko knjižnega jezika nastaja močna, po svoji strukturi precej neenotna jezikovna plast,¹¹ ki se živo drži naših narečij, hkrati je pa v nenehni povezavi s knjižnim jezikom. Pri tem je za razvoj knjižnega jezika — posebno v fonetiki — precej odločilen zlasti osrednji tip pogovornega jezika. Tudi kar zadeva dvojino, moramo vdiranje množinskih oblik, ki jih knjižni jezik ne priznava, v celoti pripisati vplivu pogovornega jezika. Ta plast ponekod vztrajno načenja dvojinsko zgradbo v knjižnem jeziku, predvsem v njegovi govorjeni inačici. Zato seveda ne moremo govoriti o tem, da bi rešitev problematike dvojine iskali v ljudskih govorih, kajti tu v povprečju dvojine niti zdaleč ni toliko kot v knjižnem jeziku, kjer je doživela več rekonstrukcij. Osrednji tip pogovornega jezika je, kar zadeva dvojino, kajpada v neposrednem stiku z dvojinskim stanjem v teh narečjih, obenem pa si je pogovorni jezik nekako razvrstil posamezne umike od knjižnega jezika glede na svoje plasti.

K najvažnejšim značilnostim dvojine v pogovornem jeziku bi lahko pristeli pluralizacijo ženskega spola v imenovalniku, deloma z glagolsko obliko vred (*te dve hruške še niso zrele*) ali, nekoliko bližje knjižni obliki: *te dve hruške še nista zrele*. Tu bi se dali navesti številni, dokaj mešani primeri, kakršni so: *Včeraj nismo mogle prit.* — *Včeraj nisva mogle prit.* — *Včeraj nisve mogli prit.* — *Koliko sta stale te dve knjige?* — *Koliko so stale te dve knjigi?*

Če vse te različice ženskega spola navadno ne motijo niti v »višjem«¹² pogovornem jeziku, je pa izenačevanje oblik srednjega spola z moškimi samostalniki že dosti bolj opazno, na primer:

Imel sem dva predavanja. Ta človek ima dva imena.

Najmočnejše pa je v oblike vseh treh spolov v pogovornem jeziku posegla množina v odvisnih sklonih; le orodnik je še nekoliko odporen in se še najbolj oklepa dvojsinske oblike na *-ma*. Če v imenovalniku knjižna norma za silo še vleče k dvojini, je morala v drugih sklonih popustiti, tako: *dva hrasta, dveh hrastov, dvem hrastom, pri dveh hrastih, z dvema hrasti (z dvema hrastoma); dve knjigi, dveh knjig, dvem knjigam, pri dveh knjigah, z dvema knjigami (z dvema knjigama); dve mesti, dveh mest, dvem mestom, pri dveh mestih, z dvema mesti (redko tudi: z dvema mestoma)*. V zvezi s tem naj omenim v »skoraj knjižno govorečem zboru«¹³ izrečeni stavek, ki ni posebno motil: *Pozneje pa še z dvema mesti ne bodo zadovoljni* — in tako smo tudi že trčili v nenehno grajano napako: *pred dvema leti*, ki ima svoj izvor prav tu. Podobno velja za: *pred dvema meseci, pred dvema tedni, pred dvema dnevi*. Zveza *dve leti* pa se ni nikoli podredila maskulinizaciji tipa *dva imena*; v svoji pravi obliki se drži po skoraj vsej Sloveniji. Vzrok za trdoživost zveze *pred dvema leti* je morda tudi v tem, da se pogosto rabi v zvezi s števnikom *tri* (*pred dvema ali tremi leti*); sliši se tudi napačna hi-perkorektura v obliki *pred dvema ali trema letoma*.

Od leta 1825, ko je izšla Metelkova slovnica, ki je zahtevala oblike kot na primer *dve peresi* namesto *dva peresa*, pa se ta dvojsinski sistem ni takoj utrdil v celoti. Domača narečna govorica tega ali onega pisatelja je namreč v njegov jezik pretihotapila prenekatero neknjižno obliko. V Prešernovih verzih tako najdemo na primer še obliko *dva očesa*: *Tam meni je gorje bilo rojeno / od dveh ocesov čistega plamena*.

¹¹ Prim. B. Pogorelec, Vprašanja govorjenega jezika, JP 132—156.

Videti je, da vrednost te maskulinizirane dvojine takrat še ni bila enaka današnji; narečen izraz je še harmonično vključen v Prešernov jezik in popolnoma funkcionalen. Danes bi takšen spodrseljaj zelo motil v vsakem knjižnem tekstu. Žensko dvojino je Prešeren uporabljal po zahtevah takratne norme, torej na *-i* in na *-é*, vendar lahko trdimo, da so mu bile oblike na *-é* bolj domače, oblike na *-i* bolj knjižne. Eno ali drugo obliko pa mu je včasih narekoval tudi verz, na primer: *Dve sestri videle so zmoti vdane oči, Neumnost in ubožnost sta sestré, Dve ročici lepé*, in: *Dve sami sta zmotili, / dve sami zapeljali / mi zvezdi umno glavo*. V prigodniškem verzu je Prešeren za žensko dvojino uporabil tudi množino, tako npr. v verzih Ovsenikovima dečkoma: *Duše nji'ne sta vesele / repetničice razpele*. Kako je Prešeren rabil glagolski dvojski sedanjik, ni čisto jasno. V Lenori beremo v velelniku za 1. osebo *-ve*: *Hči, očenaš molive, / da usmili se, prosive...* medtem ko je za moški spol zapisal obliko na *-va*: *Ah, majhno postojva*. V verzih Rotarjevima dekletoma pa je za tretjo osebo sedanjika uporabil žensko obliko na *-ta*: *V Tomačevem rasêta / dve rožici lepé, / sestrici dve cvedêta...*

Živo zvezo med pogovornim in knjižnim jezikom opazimo tudi v sodobnih tekstih. Posebno močan je pritisk pogovornih oblik v dialogu, ki hoče biti čisto naraven; redko pa v tisku naletimo na oblike kot dva peresa.

Z dvojskimi oblikami ženskega spola pa je drugače. Glagolske oblike v sedanjiku so popolnoma utrjene na *-a*, saj zaradi vpliva konteksta nikoli ne pride do pomenske zmešnjave; najbolj ogroženi so opisni deležniki. Tako beremo v tekstu Ele Peroci¹² te stavke: *Napravila mi je pridigo, kako bova morale hoditi zgodaj spat*. (Str. 10.) — *Imele bova svoj ključ in tudi tale vrata nama bo odprla...* (Str. 10.) V istem tekstu je zelo zanimiv primer prehajanja v množino v širšem kontekstu, v katerem se važnost dvojnosti predmetov že izgubi: *Ostanem, samo ne pozabi povedati, kako sem takrat na hitrico kupila dve rdeči odeji in kako ni bil trgovec nič prijazen z menoj*. (Str. 44.) — *Čakam, da se vrneš k maminim rdečim odejam. Rdečih odej ni več. Strgale so se*. (Str. 45.) Preskok iz dvojine v množino zasledimo tudi v tem primeru: *Z Darinko sva sedeli na klopi pred hišo, od koder sva videli na cesto. Naši starši so molčali in doma se ni nič spremenilo*. (Str. 52.) To je bil prehod od znanih, njunih staršev, k staršem na splošno, torej od določenega k splošnemu. Nasprotno pa vidimo, kako dvojina konkretizira podobo: *Neprestano je pela o soncu, o dveh utvah*. (Str. 18.) Dvojina je tu ponazorila resnično podobo; množina bi bila splošno mišljena.

Pri sindetični dvojini, ki označuje dvojico različnega spola, se v knjižnem in pogovornem jeziku elementi v predikatu dosledno in jasno ujemajo, kadar je en del dvojnega subjekta moškega spola, na primer: *Mati in sin sta prišla*. — *Nož in pero sta njegova*.

Toda kadar imamo opraviti z dvojico ženskega in srednjega spola ali dveh srednjih spolov, skorajda ne ugotovimo več pogovornosti v oblikah na *-a*, ki so knjižno priznane, kot v stavkih: *Krava in tele sta podivjali*. — *Tele in žrebe sta skakali po travniku*.

¹² Ela Peroci, Po šoli me počakaj, DZS, Ljubljana 1966.

Bolj naravno bi zvenelo in najbrž bi marsikdo tudi tako zapisal: *Krava in tele sta podivjala. — Tele in žrebe sta skakala po travniku.*

V glavnem pa je za vse te oblike značilno prizadevanje, da se odpravi razlikovanje po spolu in da se posplošijo najtrdnjše dvojinske oblike, oblike na -a.

Franc Zdravec

POGLEDI NA BESEDNO UMETNOST (1898–1918)

II

Tema umetništva v poeziji ob moderni

Tudi nekateri drugi pesniki so iskali v teh dvajsetih letih odgovore na vprašanje o umetnikovem poklicu, opredeljevali so njegove neizogibne lastnosti in si prizadevali opisati pesniško umetnost. Pri teh prizadevanjih pa jih je bolj zaposlovala psihološka in idejna stran predmeta kakor oblikovna in izrazna. Njihova razmeroma neznatna zaposlenost z oblikovno in izrazno plastjo poezije priča, da — ob nekaj izjemah — teh pesnikov ni poganjala tista umetniška nardarjenost, ki si koplje lastno strugo tudi v obliki in stilu, hkrati pa hoče oboje tudi teoretično uzavestiti (kakor je to storil Župančič med drugim v eseju *Ritem in metrum*).

V tem članku obravnavam torej tisto deklarativno gradivo, ki so ga pesniki v času Župančičevega spora z mahničevskimi kriteriji nakopičili o temi umetništva. To gradivo je večkrat nastajalo v neposredni zvezi z vidiki, kakor so jih sugerirali o pesniškem poklicu suhoparni esteti, a nič manj tudi pod vplivom Otona Župančiča. Ustrezno tedanjima osnovnima svetovnonazorskima strujama je mogoče ločiti dve skupini: eni so povezovali navdih s krščanskim mitom, drugi so vztrajali tostran mističnega pajčolana in iskali izvor navdiha v globinah človeške narave in težnje po svobodi in lepoti. Nekateri so oba nazorska vidika prepletali. Gradivo razporejam tako, da se obe smeri med seboj razdelita, znotraj svojega nazora pa zaokrožita v bolj ali manj skladni enoti.

Schoppenhauerjansko-stritarjska misel o pesniku v nekaterih glavah še ni popolnoma ugasnila. Svojo človeško usodo je posplošila npr. Ljudmila Poljančeva z verzom: »Poeti so vsi nesrečni ljudje« (*Med poeti*, DS 1901, 431). Na videz je upravičeno tožila nad pesnikovo apriorno nesrečo, saj je smrt v tem času zadušila Dragotina Ketteja in Josipa Murna. Otožnost svoje pesmi pa je Ljudmila utemeljevala tudi z lastnim neveselim življenjem. Ko pa je lastno biografsko osnovo razširila na pesništvo sploh in dodelila pesmi izjemno mesijansko vlogo, da namreč »drugim mir in srečo nosi«, je nehote pogrela Stritarjevo misel o pesniku, ki trpi, da se lahko drugi veselijo. Njenega naivnega pesniškega duha izdaja tudi bajeslovni kolorit, tedaj »pevska vila«, od katere naj bi prejela liro in pesmi. S to naivno motivacijo pesniškega daru ni mogla povsem zado-